

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Spomenica iz Lucce

Theodor Adorno

Theodor Adorno
Spomenica iz Lucce
1963.

Theodor W. Adorno, „Luccheser Memorial“ (1963), *Ohne Leitbild: Parva Aesthetica*, 1967; takođe, *Gesammelte Schriften*, Band 10.1, Frankfurt am Main, 1977.

S njemačkog preveo Mario Kopic (2011; prevod je korigovan u svega nekoliko detalja). Prethodno objavljeno na više portala (potražiti po naslovu).

anarhisticka-biblioteka.net

1963.

te vjerojatno čuvaju ponešto od njihove strukture. No glazbenik se ipak dosjeća prvenstva melodije gornjeg glasa nad ostalim dimenzijama u mnogim talijanskim kompozicijama. Homofona arhitektura. Tamo gdje se u umjetničkim djelima konstruira, vazda je jak moment gospodarenja nad prirodom, osnažen otporom prirode. Ako je ona topla i podatna, potreba za konstruiranjem vjerojatno je manja. Čuveni osjećaj za formu kod latinskih naroda čini se da je upravo a-konstruktivan, mlitav; otuda i lakši prijelaz u konvenciju, kao i njezina veća prostodušnost nego na sjeveru.

Otkriće, možda su do njega i drugi već došli: na krstionici bazilike San Frediano jedan reljef koji se prezentira istodobno *en face* i kao profil. Njime dominira veliko uglasto oko, pritom geometrijsko, koje, zbog stilizacije oslobođene svake sličnosti sa živim, ima zanosan antički izraz. Neizbježna asocijacija na kasnog Picassa. Ne vjerujem da mu je znana ova ekstravagantna plastika. Ono supstancijalno latinskog života napaja jednu podzemnu tradiciju koja dopire sve do tamo gdje je tradicija odbačena.

Pod vedrim nebom, ispred bara *San Michele*, preko puta čuvene crkve. Dubok, prohladan suton. Prepuštena sudbini, kao da će se svakog časa srušiti, pružila se prazna, četverokatna fasada prema sivoplavom nebu. Odjednom mi se otkrilo zašto je, ovako bez ikakve funkcije, mimo graditeljske pameti, tako lijepa. Ona očituje vlastitu nesvrhovitost, te ni začas ne teži biti nešto drugo osim ornamenta, što uistinu i jest. I sada to nije više puka vanjština: razrješenje od grijeha.

1963.

... Tamo se u tople jesenje dane mogu vidjeti klošari gdje spokojno spavaju. Utješno u tome: ako bi jednoga dana nestalo siromaštvo, mora biti da bi čovječanstvo moglo spavati isto tako nekontrolirano kao danas samo njegovi najveći siromasi...

Da se na jugu život odigrava na ulici, to svi kažu, no to je samo pola istine. Isto tako, ulica postaje unutrašnjost doma. Ne samo zbog uskosti što se pretvara u hodnik, nego, prije svega, zato što nema trotoara. Ulica ne nalikuje na kolovoz ni dok njome krivudaju automobili. Njih ne voze vozački nego kočijaški, na kratkim uzdama, kako bi za centimetar izbjegli pješake. Dok je god život to čemu je Hegel dao ime supstancijalno, on apsorbira i tehniku: dakle, ne ovisi o njoj. Stiješnjenost je ista kao na tržnici i stoga je fantazmagorična: prebivanje pod vedrim nebom kao u kabinama riječnih čamaca ili ciganskim kolima. Ne postoji svijest o razgraničenosti otvorenog i natkrivenog prostora, kao da se život spominje svoje nomadske prošlosti. U prodavaonicama, čak i siromašnim, izlaže se poneka krasota. Njome se već raspoložuje čim se pokraj nje prođe.

U Italiji se čak ni kod najružnijih djevojaka, kojih nema malo, ne može ni zamisliti usidjeličko ponašanje, da brane od nepostojećih nasrtaja neku krepost, koja isto tako malo postoji. Ako se u sjevernim krajevima jednoj suknja previše popela, ona će je odmah brzo povući dolje, očitovat će zlovolju i kad joj se nitko ne nameće. Ista gesta kod Talijanke kazuje: to nalaže običaj, *decoro*. No upravo izvodeći ritual, bez isticanja osobnog raspoloženja, ona je tako identična s gestom kao s jednom čovjeka dostojnom konvencijom. Ona dopušta obje mogućnosti: kako povlačenje tako i pristanak. To govori o tomu da je koketnost oblik ponašanja u uspjeljoj kulturi. Ako se djevojka iz prodavaonice u kasne sate vraća kući s posla sama i užurbana koraka, u tome se očuvalo nešto od avanture nepraćene dame.

U Italiji se osobina patrijarhalnog poretka, potčinjenost žena muškoj volji, još uvijek opire emancipaciji žena, kojoj se ni tamo nije moglo stati na put. Za muškarce je to, dakako, vrlo ugodno; ženama, vjerojatno, donosi puno patnje. Možda su stoga mnoga djevojačka lica tako nasmrtno ozbiljna.

Lica koja izgledaju kao predodređena za velike, ako je ikako moguće, tragične sudbine, vjerojatno su rudimenti iz onih vremena kada je toga bilo, drugo je ako im se to zbilja dogodilo.

Lucca je, uz veliku prošlost, svojom današnjom ulogom u zemlji provincijalna, takva je i većina prodavaonica i odijevanje. Bilo bi iluzorno misliti da je to u manjoj mjeri svijest njezinih žitelja. No oni ne djeluju tako. Tradicija naroda i njihova izuzetna kraja usadila se tako duboko u izgled i ponašanje da su se oblikovani oteli barbarstvu provincije, čega nisu na sjevernim širinama čak ni najljepši srednjovjekovni gradovi izbavili svoje stanovnike. Provincija nije provincija.

Nakon beskrajna raspitivanja tamo-amo o Pallazo Guinigi, prenoćištu koje još nisam poznao. Toskanski dostojanstveno i napola oronulo, otpala žbuka kao na palačama u bečkom Innenstadtu. Na vrlo visokoj kuli kameni hrast, doduše, ne jedini u Toskani. Prizemlje zakrčeno biciklima i raznim otpadom. Probio sam se do ruba jednog vrta zapuštene raskoši koji me obeštetio za sivilo pred ulazom. Nad žbunjem blista palma, otraga, bez prozora, ali ne i ogoljen, bočni zid jedne od srednjovjekovnih palača što čine cijelu ulicu.

U talijanskim se zgodama obično na teško objašnjiv način sjati puno svijeta, koji odmah uzima sudjelovanje u tome što namjeravate, a po mogućnosti vam se i priključi. Kadšto se ne možete osloboditi *corone*. No mnogi vam žele pomoći i nekoristoljubivo su ljubazni. Bez jednog nametljivog sveznadara, koji je i poprilično lagao i dosadivao osobnim ispovijestima, koje nitko nije htio slušati, ne bi bilo lako vidjeti Botanički vrt, Villu Bottini i razvaline antičkog kazališta na rubu njezine parcele. Nelagodnosti su nerazrješivo isprepletene stvarima zbog kojih treba biti zahvalan.

U autobusu za Pistoia. Čak ni autostradi, koja se upinje sve izbjeći, protivno razumu ili reklami, ne polazi za rukom posve zabašuriti ljepotu toskanskog kraja. Ona je tako velika da se potvrđuje unatoč pustošenja prakse.

U Pistoia ulica najcrnije bijede: Via dell'abbondanza (Ulica napuštenosti). Jednom sam u Whitechapelu naišao na natpis: *High Life Bar*.

Uz fiziognomiju toskanskih gradova: pokadšto iskrсну moćni katedralni trgovi zanosne arhitekture, ali iznenada i bez navještaja, u spletu ulica, tamo izbijaju i pojedine koje su posve neugledne. Sjaj, koji se iz nebesa spušta na bijedu, neposredno, prije svake simboličke, objavljuje čudo i milost, koje ona propovijeda.

Čitav grad Lucca opasan je zidinama. Kao i u njemačkim gradovima njih su ozelenili, ali su ih očuvali, a ne razorili. Gusto su obrasle platanama. Tamo su drvoredi, kakve obično poznajemo s jablanima, sjenoviti, pomalo kao naslikani snovi Henria Rousseaua. Avioni, koji nad njima svako jutro, oko deset, izvode svoje kaval-kade, ne uklapaju se tu baš loše. Po velikom kamenom bedemu nabacene su mnoge male zemljane nazidine. Tamo se u tople jesenje dane mogu vidjeti klošari gdje spokojno spavaju. Utješno u tome: ako bi jednoga dana nestalo siromaštvo, mora biti da bi čovječanstvo moglo spavati isto tako nekontrolirano kao danas samo njegovi najveći siromasi.

Može li se predstaviti da se iz ove zemlje iselilo tko zna koliko milijuna u Kanadu, Sjedinjene Američke Države, Argentinu, kad bi trebalo da bude obrnuto. Bez zastoja, kao prema ritualu, ponavlja se izgon iz raja, oni moraju jesti kruh u znoju lica svojega. Tu postaje suvišna sva teorijska društvena kritika.

U pizansko-lukanskoj arhitekturi meni, laiku za povijest umjetnosti, upada u oči, unatoč mnogih primjera koji govore suprotno, nesklad između pretjerana bogatstva oblika, još petsto godina prije baroka dekorativno raspusnih fasada i interijera s jednostavnim stropovima bazilike. Historijski bi se to moglo objasniti starošću. Crkve se uzdižu redom na mjestima gdje su bile predromaničke,